

קנין ט'
"בשימוש חכמים"

פתח דבר:

קנין זה הינו אבן נדבך יסודי בבנין התורה וכמו שנבאר בעזה"ת, כי רק באמצעות שימוש תלמידי חכמים אפשר לגדול בתורה באמת, ומי שאינו עושה "שימוש" - נשאר רחוק מאוד מידיעה אמיתית בתורה.

נבאר בקנין זה גם את החיוב הכללי לשמש תלמידי חכמים, ומהי הדרך הנכונה והראויה לעשות זאת, מה גודל מעלתו, ומאיך מה הפסדו ועונשו של מי שאינו משמש תלמידי חכמים.

גדולי ישראל - כגודל הקירבה גודל ההערכה!

מרגלא בפומיה של הגאון רבי אלחנן וסרמן זצ"ל: צאו וראו מה הבדל יש בין גברא רבה בסגנונו של החפץ חיים זצ"ל המפורסם בכל קצווי תבל, לבין אנשים ידועים אחרים על פני הארץ - כגון שליטי מדינות ומלכים וכדומה:

אותם אנשים ידועים לתהלה ולשבח רק באיים הרחוקים ממקום מושבם, אבל במדינות הקרובות יודעים גם את חסרונותיהם, ובמדינתם או בעירם מכירים עוד פגמים באישיותם, ואילו משרתיהם בארמונם המתגוררים בד' אמותיהם, יודעים לספר עליהם שהם זוללים וסובאים ואכולי תאוות ושגעונות.

קמח _____ תורה דיליה

לעומת זאת - איש כהחפץ חיים זצ"ל, הרי אף שתהלתו מלאה הארץ, כל הקרוב אליו מאחרים יודע יותר מגדלותו, והקרובים אליו ממש, אין די מילים בפיהם להביע את התפעלותם מרוממות נפשו הטהורה והזכה!

שימוש הזקנים - מפני האמונה שהקב"ה ברא העולם

ידוע המעשה עם הגאון רבי יעקב קמינצקי זצ"ל: באחת מטיסותיו לארץ ישראל, ישב במושב הסמוך אליו אדם מבוגר שאינו שומר תורה ומצוות, ובין השניים התפתחה לה שיחה קצרה.

במהלך השיחה, ציין אותו אדם בפני רבי יעקב זצ"ל את התרשמותו הרבה מהעובדה ששניים מן הנוסעים - אדם בגיל העמידה ואישה צעירה דאגו במשך כל הטיסה לשלומו של רבי יעקב זצ"ל. האיש נדהם עוד יותר לשמוע כי מדובר ברבי שמואל שליט"א בנו של רבי יעקב זצ"ל, והאישה הצעירה היא נכדתו.

האדם סיפר להגאון רבי יעקב זצ"ל, כמגלה סוד, כי הוא כמעט ואינו זוכה לראות את ילדיו ואת נכדיו אלא לעיתים נדירות. ותמה באוזניו מהי הסיבה לפערים הללו ביניהם.

רבי יעקב זצ"ל הסביר לו מהו לדעתו ההבדל. הוא פתח את דבריו בשאלה: כתיב (ויקרא יט, ג): "איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו", ורש"י זצ"ל פירש שהסמיכות באה ללמדינו שגם כאשר האב מצוה לחלל את השבת אין לשמוע בקולו, אך עדיין יש לשאול מדוע בחרה התורה לקשר את מצות כיבוד אב דווקא עם מצות שמירת שבת.

אלא שיש להטעים בזה - אמר לו רבי יעקב זצ"ל, השבת התייחדה בכך שמהותה היא להזכירנו כי השם יתברך ברא את העולם כולו, ונזר הבריאה הוא האדם אשר נברא בצלם אלוקים, הכרה בעובדה זו חיונית עד מאוד למצות כיבוד הורים.

ואילו אתם ההולכים אחר השקפתם של הגויים שהחיים הם תוצאה של אירועים מקריים, והם חסרי מטרה, לכן בהסתכלות של צאצאך, אתה

קנין ט' א"ב "בשימוש חכמים" _____ קמט

קרוב בדור אחד יותר מהם ל"קוף" הקדמון! והם אלו המתקדמים והמודרניים יותר, לכן, כיצד מצפה אתה לכבוד ולהערצה מצידם?

אולם אנו, איננו מאמינים בעליונותינו על אבותינו, נהפוך הוא - לדידנו, המאורע המרכזי בדברי הימים ובחיי האנושות היא בריאת העולם והתגלות השכינה פנים אל פנים בהר סיני. ולכן, ככל שאתה חי בתקופה סמוכה יותר להתגלות זו של שמיעה מפי הגבורה ממש, כך רואים בך יותר מושא להערצה.

וכך משתלשל הדבר מדור לדור, ילדי ונכדי מכבדים אותי בתור אדם שזכה להיות מקושר עם ענקי רוח אשר גדלותם כמעט מעבר ליכולת השגתם, משום שהם היו יותר קרובים למעמד הר סיני ואף קרובים יותר לאדם הראשון - יציר כפיו של הקב"ה!

אותו רעיון משמש כר נרחב להבנה בקנין דנן, בשימוש החכמים אנו מתדבקים באנשים אשר קרובים יותר מאיתנו להתגלות האלוקית במעמד הר סיני, וכך הדבר מקשר ומחבר אותנו אל נותן התורה.

מלבד זאת: הלימוד ממעשיהם של אותם אנשים גדולים - תלמידי חכמים אמיתיים, ההבנה של גדלותם ואופן עבודתם להקב"ה, מלמדת אותנו כיצד צריכים לעמול ולגדול, הדבר גם נוטע בלבנו שאיפה ורצון עז לזכות לשמש עבדי ה' כמותם.

החיבור לדורות הקודמים - אך ורק על ידי שימוש תלמידי חכמים!

ויש לנו לדעת כי האופן היחידי להפיק תועלת זו, הוא אך ורק על ידי שימוש תלמידי חכמים. משום שברור לנו בלי שום ספק כי המרחק בינינו לבינם הוא גדול יותר מהמרחק בין מזרח למערב.

וכבר תמה הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל כיצד אפשר להתדבק בתלמידי חכמים, הרי מקובלנו מרבתינו על פי חז"ל, שההבדל בין דורו של הרב לדורו של התלמיד אינו כהבדל בין שני בני אדם בעלי רמה ואיכות

קנ _____ תורה דיליה

שונה אלא כהבדל בין מלאך לבין בני אדם, או כהבדל בין האדם לבעלי חיים.

ואם אכן כך הוא שהרב והתלמיד נחשבים למין שונה לגמרי, אם כן כיצד בכל זאת ניתן לקבל תורה מפיו?

התשובה היא, אמר הגר"ח שמואלביץ זצ"ל: באמת, תלמיד אינו יכול לקבל מרבו רק על ידי לימוד מפיו, אלא צריך הוא להקדים וליצור חיבור בינו לבין רבו בדרכים אחרות, עד אשר יתקרב אליו ויווצר קשר וחיבור אמיתי, ואז יוכל גם ללמוד ממנו. החיבור הזה, הוא מה שנקרא בלשון חז"ל - "שימוש תלמידי חכמים".

"הוי מתאבק בעפר רגליהם" - ואח"כ "שתה בצמא את דבריהם"

וכן יש לדייק מדברי הרמב"ם זצ"ל בהלכות דעות (פ"ו ה"ב) שכתב: "מצות עשה להדבק בחכמים כדי ללמוד ממעשיהם, שנאמר "ובו תדבק", וכי אפשר לאדם להדבק בשכינה? אלא כך אמרו חכמים בפירוש משנה זו: הדבק בחכמים ותלמידיהם. לפיכך צריך אדם להשתדל שישא בתלמיד חכם וישיא בתו לתלמיד חכם ולאכול ולשתות עם תלמידי חכמים ולעשות פרקמטיא לתלמידי חכמים ולהתחבר להן בכל מיני חיבור, שנאמר "ולדבקה בו". וכך צוו חכמים ואמרו: "הוי מתאבק בעפר רגליהם ושותה בצמא את דבריהם".

הרי, שתחילת הענין הוא להידבק ולהתחבר לתלמידי חכמים ולהתאבק בעפר רגליהם, דהיינו שימוש תלמידי חכמים, ורק אחר כך "ושותה בצמא את דבריהם" - הלימוד מפיהם.

"לא שימש ת"ח - דומה כמי שנעלמו ממנו סתרי תורה!"

וראיתי את דברי המשגיח רבי שלמה וולבה זצ"ל בספרו עלי שור (ה"א פ"ד), שהביא את דברי הרמב"ם זצ"ל בהלכות סנהדרין (פ"ד ה"א): "ומשה סמך ליהושע ביד, שנאמר "ויסמוך ידיו עליו ויצוהו". וכן שבעים הזקנים - משה רבינו ע"ה סמכם ושרתה עליהם שכינה. ואותן הזקנים סמכו לאחרים

קנין ט' א"ב "בשימוש חכמים" _____ קנא

ואחרים לאחרים. ונמצאו הסמוכין איש מפי איש עד בית דינו של יהושע ועד בית דינו של משה רבינו ע"ה".

ותמה על זה המשגיח זצ"ל, לשם מה היה צריך להוסיף הרמב"ם זצ"ל את המילים "ושרתה עליהם שכינה", לכאורה אין הדבר מענין הסמיכה כלל? ותירץ: בהכרח כונת הרמב"ם זצ"ל לומר, כי זהו דרך השראת השכינה על זקני ישראל מדור דור, שבכוחם של גדולי ישראל למסור את השכינה כביכול הלאה לדור הבא, זהו ענין הסמיכה. נפלא מאוד!

באמצעות דביקות התלמיד לרבו, הרי הוא מתחבר אל השרשרת הגדולה המקשרת אותנו עד משה רבינו ע"ה מפי הגבורה, והוא מקבל את התורה כצורתה כנתינתה מסיני. מעמד "הסמיכה" אינו אלא גולת הכותרת, השיא שבקבלה זו. ואף שבטלה הסמיכה, שרשרת הקבלה של השראת השכינה בין רב לתלמיד לא בטלה ולא תיבטל לעולם, וכך נמסרה ותימסר בעזה"ת פנימיות התורה וצורתה לאמיתה מדור לדור עד סוף כל הדורות.

זהו ענין שימוש תלמידי חכמים, וכמו דאיתא במדרש (ויק"ר פ"ג ז): "קרא ושנה ולא שימש תלמידי חכמים - דומה כמי שנעלמו ממנו סתרי תורה".

סמיכה להוראה - תקפה רק אם שימש תלמידי חכמים

וראיתי שהגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א בספרו פשט ועיון כותב על מה דאיתא בגמרא במסכת ברכות (דף ז): "גדול שימושה יותר מלימודה" ש"לימוד" היינו ללמוד ההלכות, וה"שימוש" היינו לראות ולהפנים את הנהגתו של הרב, ועל ידי זה נשרש בו יותר ואז ראוי לסמוך על פסקיו.

והוסיף הגר"מ שטרנבוך שליט"א וכתב: מה שנהגו לבחון ועל סמך זה מקבלים תעודת "יורה יורה ידין ידין", אינו ראוי לסמוך על תעודה זו עד שמעידים על בעל התעודה - "ושימש אצל פלוני", רק בזה הוא ראוי להורות!

נמצא אפוא: שימוש תלמידי חכמים הוא יסוד כל העליה!

וכן הייתה דרכו של הגאון בעל מלבושי יו"ט זצ"ל, כאשר היה בא אצלו תלמיד חכם על מנת לקבל מידו סמיכת חכמים לרבנות ולהוראה, לא היה

קנב _____ תורה דיליה

מסתפק בכך שבחן את ידיעותיו בגמרא ובשו"ע, אלא היה דורש ממנו שישהה ימים מספר בביתו, כדי שעל ידי כן יהיה מתחנך בדרכי ההוראה. וכמו שכתב המהרי"ץ חיות זצ"ל בשם הגאון זצ"ל: כאשר משמש ורואה את רבו, נשרשים הדברים בלבו יותר מאשר ששומעם בסתם.

תלמיד שלא שימש - בר סמכא בתורה לא יהיה!

ונחזור לדברי המשגיח זצ"ל שסיים ואמר: אל יחשוב אדם בדורינו, כי יכול הינו להשיג בלי שימוש את פנימיות התורה, או אפילו לקבל דרך לימוד נכונה, או דרך עבודה אמיתית! אם בדורות הקדמונים העמידו את כל ההצלחה בתורה על שימוש חכמים דוקא, בדורינו על אחת כמה וכמה, אשר השכל האמיתי חלש, השגיאות מרובות, וידיעת התורה כצורתה - מועטת!

תלמיד שלא שימש כל צרכו, אפילו יהיה ראש ישיבה ופוסק הלכות, בר סמכא בתורה לעולם לא יהיה!

ובזה נבין דבר נפלא, מה שמצינו באמוראים קדושי עליון אשר נהגו להתחקות אחרי רבותיהם בכל הליכותיהם, וחדרו אף לתוך חדרי חדרים בעקבותיהם, כמבואר במסכת ברכות (דף סב.) שאמרו הם - "תורה היא וללמוד אני צריך"!

ויש לציין שזו הייתה דרכו של המשגיח זצ"ל, וכמו שמסופר אודותיו בספר אבני שלמה, עד כמה הפציר בתלמידיו שילכו אצל גדולי ישראל לשמשם ולקבל מהם, ואמר על עצמו: לא היה אחד שניתן היה לקבל ממנו, שלא הסתופפתי אצלו!

שימוש ת"ח - חובה גמורה!

עתה נביא את המקורות: ראשית כל עלינו לדעת, ענין זה של שימוש תלמידי חכמים אינו רק בגדר מעלה או הידור, אלא מדובר בחובה גמורה וכמבואר בדברי הפוסקים.

הרמב"ם זצ"ל בספר המצוות (עשה ו') כותב: "המצוה השישית היא: שצונו

קנין ט' א"ב "בשימוש חכמים" _____ קנג

להדבק עם החכמים ולהתייחד עמהם ולהתמיד בישיבתם ולהשתתף עמהם בכל אופן מאופני החברה - במאכל ובמשתה ובעסק, כדי שיגיע לנו בזה להדמות במעשיהם ולהאמין הדעות האמיתיות מדבריהם. והוא אמרו יתע' (עקב י') "ובו תדבק".

ובספר החינוך (מצוה תלד) איתא: "שנצטוינו להתחבר ולהתדבק עם חכמי התורה כדי שנלמוד עמהם מצוותיה הנכבדות ויורונו הדעות האמיתיות בה שהם מקובלים מהם... ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן, בזכרים, וגם הנקבות מצוה עליהם גם כן לשמוע דברי חכמים, שילמדו לדעת את השם".

והעובר על זה ואינו מתחבר עמהם וקובע בלבו אהבתם ומשתדל בטובתם ותועלתם בעיתים שיש סיפוק בידו לעשות כן - מבטל עשה זו, ועונשו גדול מאוד, כי הם קיום התורה ויסוד חזק לתשועת הנפשות, שכל הרגיל עמהם לא במהרה הוא חוטא".

"גדולה שימושה יותר מלימודה!"

הגמרא במסכת ברכות (דף ז:): קובעת: "גדולה שימושה יותר מלימודה". וכבר התקשו בזה גדולי המשגיחים זצ"ל בביאור הדברים (עי' אור יחזקאל תורה ודעת, ובספר אור יהל), הרי קי"ל במסכת פאה (פ"א מ"א) ש"תלמוד תורה כנגד כולם!" ועוד שהפסוק "כל חפצך לא ישוו בה" (משלי ג, טו) נאמר גם על מילה אחת של תורה, ובירושלמי (פאה פ"א) דרשו חז"ל: "כל חפצך היינו אפילו חפצי שמים, "לא ישוו בה" אינם שווים למילה אחת של תורה.

ואם כן מה המעלה הגדולה הטמונה בשימושה של תורה? עד שמעלתה גדולה מה"לימוד" עצמו?

וצריכים לומר הביאור בזה: באמצעות שימוש החכמים יכול האדם לחנך את עצמו ולהפנים בלבו את התורה שהינו לומד, אך תורה ללא שימוש חכמים לא תיכנס אל לבו, ולכן למרות שכתוב ש"תלמוד תורה כנגד כולם", ו"כל חפצך לא ישוו בה", בכל זאת שימושה גדול יותר, כי בזה בא לידי ביטוי עיקר כוחה של תורה!

קנד _____ תורה דיליה

מהות ה"שימוש" - שתשתקף בו דמות רבו

עתה נברר מהו "שימוש חכמים", ומהי הדרך להשיגו:

הגאון רבי חיים ברים זצ"ל נהג להביא משל ממרן קדוש ישראל הסבא קדישא מרוז'ין זצ"ל: מלך גדול בנה לו ארמון פאר ורב מידות, וביקש לסייד את היכלו בציורים מלאי הדר ויופי שאין כמוהו בכל העולם. לשם כך בחר המלך בארבעה ציירים מופלגים באומנותם, והפקיד על כל אחד מהן לצייר קיר אחד מכותלי ההיכל.

הראשון - התחיל במלאכה והשקיע בה כל כשרונותיו, הוא מיצה את יכולותיו עד שהוציא מתחת ידו קיר נאה מופלא ומופלג במראהו, וכן עשה השני וכן השלישי. כאשר בא הצייר הרביעי לסייד את הקיר שנותר, התבונן במעשי ידיהם של חבריו וראה שאין לו כבר מה להוסיף אחרי הציורים היפהפיים שצויירו בשלושת הקירות.

נמלך בדעתו עד שהחליט לצחצח את הקיר הרביעי בכל מיני צחצוח ליטוש וביהוק, עד שקיבל צורת "מראה" - ראי בו משתקפות כל שלושת הקירות כאחד אל הקיר הרביעי.

כמו כן הוא הענין של "שימוש תלמידי חכמים", כאשר באים לקנות אורחות חיים ותוכחת מוסר מצדיקים גדולי ומאורי ישראל, צריך כל אחד לדעת שכל מטרת חייו בעולם היא עבודת ה' יתברך בתכלית, ומוטל עליו להנהיג את אורחות חייו הפרטיים במשטר ובמשקל עד שיהא ראוי להיקרא בשם רבותיו ולא יבושו ממעשיו, ועל התלמיד להשתדל במעשיו להידמות לרבו, עד שדמותו של רבו תשתקף לכל מתבונן בדמותו.

ואז יפטירו כולם - אשרי רבו שלימדו תורה!

זהו ענין של שימוש תלמידי חכמים!

מטרת ה"שימוש" - לשם שמים

אבל יש להיזהר בזה לא להיות בכלל אותם האנשים אשר הרבי מבעלז זצ"ל אמר בשם רבי נפתלי מרופשיץ זצ"ל, שהתבטא על מעין אלו: "אנשים

קנין ט' א"ב "בשימוש חכמים" _____ קנה

רבים באים אלי למטרות שונות - זה למטרה זו וזה למטרה אחרת, כולם אומנם באים אלי אבל בעצם אינם מתכוונים לבוא אלי, עיקר כוונתם לבעיה שלהם, אני בסך הכל האיש אשר אמור לפתור להם את הבעיות. רק מתי מעט - באים אלי בכדי ללמוד ולקבל ממני את תורתי".

כמו כן יש להימנע מלשמש תלמידי חכמים רק לשם מטרת כבוד - כאשר בכך שנמצאים בקרבת אותם גדולים זוכים להערכה וכבוד של האנשים. יש לדעת שלא זו המטרה בשימוש תלמידי חכמים, אלא כל כונתו צריכה להיות שיוכל ללמוד מדרכיהם, ועל ידי זה יוכל לעבוד את ה' בצורה נכונה ונאותה.

"דוחק ונכנס בכל מקום לשמוע דבריהן ולשמען"

רש"י זצ"ל מפרש קנין זה בזה"ל: "שדוחק ונכנס בכל מקום לשמוע דבריהם ולשמען".

כדברי רש"י זצ"ל - שיש לדחוק ולהיכנס בכל מקום, נהגו הרבה מגדולי הדורות וניצלו כל הזדמנות בכדי לשמש תלמידי חכמים.

מסופר על הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל בצעירותו, במשך כל ימות השנה ניצל עד תום את קירבתו לרבותיו הגדולים שבישיבת עץ חיים, וכן את אותם גדולים אשר דרו בקירבת מקום לביתו שבשכונת שערי חסד. ברם, בימי חולו של מועד - הקדיש את זמנו לבקר ולשמש את גדולי וזקני הדור בכל העיר ירושלים, וכמעט לא פסח אף על אחד מהם.

מביקורים רבים אלו, הצטברו אצלו ידיעות נכבדות במסורת ההלכה וההוראה. מפליא הדבר לראות כיצד בכל נושא בהלכה ובהנהגה היה לו איזה פסק הלכה, מעשה רב או שיחת חולין, אשר שמע או ראה אצל חכמי ירושלים וגאוניה.

דרך אגב ברבות השנים כאשר ביתו נהפך בימי חול המועד למרכז ותל תלפיות, ובו התאספו גדולי תורה, ראשי ישיבות, מורי הוראה, תלמידי חכמים ובני ישיבות, משעות הבוקר עד הערב - היה מתבטא בחיוך ואומר:

קנו _____ תורה דיליה

"מחזירים לי את מה שעשיתי אני בצעירותי... כמעט לא היה אחד מגדולי התורה בזמנו, שלא ביקרתיו בימי חול המועד!"

כיוצא בזה ראיתי מסופר בספר אבני שלמה: כאשר התארח המשגיח רבי שלמה וולבה זצ"ל בשבת בישיבת קמניץ שבליטא, אחד מתלמידיו הגדולים של רבי ברוך בער זצ"ל ליווהו מהאכסנייה לכיוון הישיבה. בדרך הם עברו דרך ביתו של ראש הישיבה זצ"ל. התלמיד הקיף את הבית והציץ דרך חלונותיו האם רבי ברוך בער זצ"ל מתכונן לצאת לישיבה, וכך יוכל ללוותו או לדבר עמו בלימוד. הדבר חזר על עצמו בכל שלושת הפעמים שהוא ליווהו - בערב בבוקר ואחר הצהרים.

כך נראה תלמיד, וכך נראה שימוש תלמידי חכמים!

גדול שימוש עצמו יותר מהלימוד שלו!

המשגיח רבי לייב חסמן זצ"ל בספרו אור יהל מפרש באופן נוסף את דברי הגמרא "גדולה שימושה של תורה יותר מלימודה". וביאר, "גדולה שימושה" - כוונת חז"ל לשימוש התלמיד חכם את עצמו - "יותר מלימודה" - שלו עצמו!...

והסביר את דבריו: כל אדם יש לו זמנים של עליה והתחזקות. לדוגמא - ביום הכיפורים אדם עומד במצב רוחני נעלה יותר ממצבו בשאר ימות השנה, כך במשך השנה כולה, יש לו זמנים של חיזוק והתעוררות. זמנים אלו - נקראים "התלמיד חכם" שבו, אם האדם היה מתחזק ומשתדל לשמר את כל אותם רגעים של חיזוק למשך זמן ארוך יותר, כמו - להמשיך את אוירת יום הכיפורים גם אחריו, היה משפר עד למאוד את מצבו הרוחני. אם כל הרגעים הקדושים והטהורים האלו, ישמשו לאדם כלקח גם לזמנים חלשים יותר, נחשב הדבר לשימוש תלמידי חכמים, וזהו שאמרו "גדולה שימושה יותר מלימודה".

"הולך את חכמים - יהכם"

עתה נעסוק במעלתו הגדולה של מי שמשמש תלמידי חכמים. ומצינו כמה וכמה מעלות למרגיל את עצמו בהנהגה זו, ונזכיר כמה מהם:

קנין ט' א"ב "בשימוש חכמים" _____ קנז

המהר"ל זצ"ל מסביר: כאשר האדם משמש את רבו, הוא מתחבר לרבו על ידי השימוש ובזה הוא מקבל מן הרב. ודומה הוא למי שמקרב פתילה אל הנר, והנר מדליק את הפתילה. כן הדבר, בהתקרבו לרבו, תורתו של הרב תושפע עליו.

ויש להוסיף על דרך זה את דברי המדרש משלי (יג) על הפסוק (משלי יג, ט) "הולך את חכמים יחכם" - ודרשו חז"ל: "משל למי שנכנס לחנותו של בשם, אף על פי שאינו מוכר לו ואינו לוקח ממנו, הוא יוצא וריחו וריח בגדיו מבושמין, ואין ריח זז ממנו כל היום".

רבינו בחיי זצ"ל (דברים לא, א) הטעים את הפסוק: "היה לו לומר - יושב את חכמים", והזכיר "הולך", ולבאר שילך תמיד אחריהם ושיעשה עצמו טפל להם, ועם זה, יחכם".

מבואר מהדברים: עצם ההימצאות בקירבתו של התלמיד חכם, מוביל לכך שיחכם ותורתו תושפע אליו.

מי זוכה להיות מרביץ תורה?

וכבר כתב הגר"ח שמואלביץ זצ"ל (שיחות מוסר מאמר י"ד): פעמים רבות נצפית תופעה - שנים אשר עוסקים בתורה בשווה, שניהם שוקדים על התורה ועל העבודה, ומכל מקום נראה בחוש שאחד מהם עתיד להרביץ תורה בישראל ולהשפיע תורה ויר"ש לרבים, והשני לא יזכה למאומה.

ההבדל ביניהם הוא זה: הראשון - "משמש" את רבו וסופג את מהותו ואישיותו ושואב את השקפתו בכל ענין, לעומתו השני - עוסק בתורה לעצמו, בלי שימוש תלמידי חכמים!

ג' ביאורים ב"גדול שימושה יותר מלימודה"

הגאון רבי משה חאגיז זצ"ל בספרו משנת חכמים כותב ג' ביאורים בדברי הגמרא במסכת ברכות (דף ז:): שאומרת: "גדולה שימושה יותר מלימודה", ואלו הם:

קנח _____ תורה דיליה

הטעם הראשון: מעשים בכל יום שבאים לשאול מהחכמים הלכה למעשה, והתלמיד רואה ושומע, ואחר כך כשיראה מעשה יזכור ההלכה, אומנם הלומד בספרי הפוסקים אפשר להיות שאין כן ההלכה למעשה, דהרי כמה פעמים מצינו "הלכה ואין מורין כן", או דעמא דבר שלא ככתוב. אך כשרואה שרבותיו עושין מעשה, יכול הוא לסמוך עליהן לכשתבוא לידו.

יש להוסיף את דברי המהרש"א זצ"ל על אתר: "הוא מבואר, די ש כמה הלכות שאדם לומד מרבו שאינן למעשה כדאמרין בכמה דוכתין, ומש"ה קאמר ד"גדולה שמושה" - שרואה ברבו הלכה למעשה".

הטעם השני: כשרואה ושומע את הדברים הלכה למעשה, נשארים הם רשומים בזכרונו ולא ישכח לעולם, וכלשונו - "ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לרואה למעשה!"

גם על כך יש להביא את דברי המהרש"א זצ"ל במסכת עירובין (דף נד.), וז"ל: "ואמרו הכא, ש"הניחו לו שאדם גדול שמש", ועל זה אמרו "גדולה שימושה יותר מלמודה", שהלימוד עשוי להשתכח, וק"ל".

והטעם השלישי: כאשר התלמיד משמש את רבו, הרי יכול הוא לקבל ממנו בכל יום דרך חיים ותוכחת מוסר, בין במילי דשמיא ובין במילי דעלמא.

על ידי "שימוש" - נכנס בלב החכמים אהבה אליו

עוד מהתועלות שיש ב"שימוש חכמים" מצינו בדברי רבינו שם טוב זצ"ל: על ידי שמשמש החכמים, בזה נכנס בלב החכמים אהבה אליו ותשוקה ללמדו חכמה.

אפשר להטעים את דבריו, כאשר ישמש את החכמים ויעשה להם את כל צורכם, תהיה להם חובת "הכרת הטוב" כלפיו, ולכן ישתדלו וישפיעו עליו מהודם, ועל ידי זה יזכה לשפע תורה.

ידוע כי רבינו החזון איש זצ"ל למד בדרך קבע עם עצמו ללא חברותא, אבל לאותם בחורים ששימושהו - הוא קבע לכל אחד זמן מיוחד ולמד

קנין ט' א"ב "בשימוש חכמים" _____ קנט

עמהם מסכת. בזמן הלימוד הוא עמד על רמתם הלימודית, ואם הרגיש אצלם בדבר מה הצריך תיקון הוא עמד עליהם עד שהצליחו בתורה. ובודאי שאין לך תועלת גדולה מזו לקנין התורה.

הקרוב לת"ח - ישאף להיות כמוהו!

עוד תועלת קיימת ב"שימוש חכמים": בהתחקות התלמיד מקרוב אחר אורחותיו של רבו, מבחין הוא כיצד רבו הצליח להתגבר על יצרו ולמרות הקשיים עלה וגדל בתורה. הדבר נותן לו חיזוק מיוחד שגם הוא יכול להצליח בתורה אם רק ירצה!

וראיתי בענין את משלו של המשגיח רבי שלמה וולבה זצ"ל (עי' ספר אבני שלמה): אנשים מחבבים לצפות בנוף ההרים הגבוהים ואף לעשות מאמץ בכדי להגיע לפסגתם, מדוע זה כך? התשובה היא: כאשר חשים בגובה העצום של ההרים מקבלים הרגשה של רוממות וגדלות, תחושה של קירבה לשמים.

כן היה אצל המשגיח רבי ירוחם זצ"ל, היתה לו גדלות ורוממות נשגבה, וכל מי שבא במחיצתו שאף להגיע לגדלות זו.

זוהי מעלת שימוש החכמים, כאשר מתקרב אדם לתלמיד חכם הוא שואף ומצפה להגיע לדרגתו, וידוע מהי החשיבות המכרעת של ה"שאיפה" לגדלות בעבודת השם, כי בלי "שאיפה" - לא משיגים מאומה.

בכדי להמחיש את הדברים נזכיר מעשה שאירע: בחור ישיבה, נסע בבין הסדרים בצוותא עם ראש הישיבה לאירוע של ברית מילה. כאשר שבו לישיבה - כבר התחיל ה"סדר שני", הבחור שהיה רגיל לנוח בצהריים התיישב במקומו ללמוד אך בשל העייפות נימנם מידי פעם, לעומת זאת כאשר הביט אל מקומו של ראש הישיבה, ראה כיצד הוא לומד במשך כל הסדר כמו אריה ללא סימני עייפות.

לימים סיפר הבחור: המראה הזה של ראש הישיבה לומד בכל הכח למרות העייפות מהנסיעה הממושכת, העניקה לי ברגעים רבים בחיים כח

קס _____ תורה דיליה

ורצון ללמוד גם בזמנים של עייפות, המחשבה שעברה בי היתה, "אם ראש הישיבה מסוגל גם אני מסוגל!"

מדוע נבחר יהושע ע"ה למסור התורה ולהנהיג את כלל ישראל?
מצינו בחז"ל שעל ידי שימוש תלמידי חכמים זוכים למעלות גדולות ועצומות:

בפרשת פנחס (במדבר כז, טו-יז) כתיב: "וידבר משה אל ה' לאמר, יפקוד ה' אלוקי הרוחות לכל בשר איש על העדה אשר יצא לפניהם ואשר יבוא לפניהם ואשר יוציאם ואשר יביאם ולא תהיה עדת ישראל כצאן אשר אין להם רועה". רש"י זצ"ל מביא את דברי המדרש רבה (במדבר כא, יד): "מכיון ששמע משה רבינו ע"ה את ציווי הקב"ה לתת את נחלת צלפחד לבנותיו, אמר: הגיע שעה שאתבע צרכי שיירשו בני גדולתי".

וכתב החתם סופר זצ"ל בתשובה (או"ח סי' יב): משה רבינו ע"ה ידע שבניו ראויים להנהיג את כלל ישראל, כמו שהוא עצמו אמר "אשר יצא לפניהם ואשר יביא לפניהם ואשר יוציאם ויביאם", ואילו לא היה יודע בבניו כל אלו המידות, לא היה מבקש להם גדולה.

ואף על פי כן ממשיך המדרש ואומר: "אמר לו הקב"ה: "נוצר תאנה יאכל פריה", יהושע הרבה שרתך והרבה חלק לך כבוד, והוא היה משכים ומעריב בבית הועד שלך, הוא היה מסדר את הספסלים והוא פורס את המחצלאות, הואיל והוא שרתך בכל כוחו, כדאי הוא שישמש את ישראל! שאינו מאבד שכרו! וזהו שנאמר "קח לך את יהושע בן נון".

חזינן מדברי המדרש: יהושע זכה להנהיג את כלל ישראל רק משום שהרבה לשמש את משה רבינו ע"ה, ומפני שיהושע היה "מסדר את הספסלים ופורס את המחצלאות" אף שעל פניו מדובר בפעולות שאינן שייכות לתורה, מכיון שהם בכלל "שימוש תלמידי חכמים", זכה לגדולה - להנהיג את כלל ישראל אחרי משה רבינו ע"ה.

וראיתי הערה נפלאה מאת הגאון רבי שמחה קסלר זצ"ל על מה דאיתא

קנין ט' אב "בשימוש חכמים" _____ קסא

בגמרא במסכת תמורה (דף טז): "אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שנפטר משה רבינו ע"ה לגן עדן אמר לו ליהושע: שאל ממני כל הספיקות שיש לך, אמר לו: רבי כלום הנחתך שעה אחת והלכתי למקום אחר, לא כך כתבת בי "ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימוש מתוך האוהל".

ביאור דברי הגמרא: משה רבינו ע"ה בהגיע עת פטירתו הסתפק בדבר האם יהושע בן נון בקי ויודע את כל התורה שלימדו, על מנת שיוכל למסור אותה הלאה לדור שאחריו. ועל כן ענה לו יהושע שאכן זכה לרכוש את כל התורה כולה על ידי סייעתא דשמיא בזכות שימושה של תורה.

ראה והתבונן: בזכות "שימושה של תורה" זכה יהושע לקבל את כל התורה כולה ואף למסור אותה לדור שלאחריו, ולהנהיג את הכלל ישראל! מבהיל!

הכה העצום של "שפחתו של רבי"

ויש להביא רעיון נפלא מהגאון רבי יוסף יהודה בלוך זצ"ל (שעורי דעת מאמר שימוש ת"ח):

הגמרא במסכת מועד קטן (דף יז) מספרת על שפחתו של רבי שראתה אדם מכה את בנו הגדול, ואמרה לו השפחה: "תהא בנידוי" מפני שבכך שהכה את בנו עבר על "לפני עור לא תתן מכשול". וחכמים לא נהגו קלות ראש בנידויה במשך שלוש שנים.

הרא"ש זצ"ל הביא תמיהה על דברי הגמרא, וז"ל: "למה שהה זה בנידויה ג' שנים? אם היתה היא קיימת למה לא התירה לו, ואם מתה למה לא התיר לו רבי, וא"ת שכבר מת למה לא היה מתיר רבן גמליאל שהיה נשיא? ואמרין לקמן בשמעתין נידוהו ואינו יודע מי נדהו ילך אצל נשיא, אלמא נשיא עדיף מכולהו".

ותירץ בשם הראב"ד זצ"ל: "ודאי כשאינו יודע מי הוא המנדה אז הנשיא מתיר, כי בספק אזלינן בתר רוב, ורוב ישראל אינם חשובים כמו הנשיא. אבל כשידוע מי המנדה, אם הוא אדם חשוב, ימנע גם הנשיא מלהתיר את נידויו. ואם הוא שווה לו בחכמה שמא אינו שווה לו ביראת חטא או

קסב _____ תורה דיליה

בגדולה או במנין שנים. והשפחה היה בה חכמה יתירה ויראת חטא ולא רצו לשקול עצמם כנגדה עד שנזקקו לו גדולי הדור והתירו לו. עכ"ל הרא"ש זצ"ל.

וכותב על זה הגרי"י בלוך זצ"ל: הרי זה נפלא מאוד, השפחה של בית רבי, שלא היתה ישראלית גמורה, עם כל זאת לא יכלו חכמים להתיר מה שאסרה היא, ואף הנשיא רבן גמליאל, שלמד כל התורה כולה, לא הרהיב בנפשו לעמוד בפניה לשקול את מעלתו כנגד השפחה ולהתיר מה שאסרה היא, מפני החכמה היתירה ויראת החטא שהיתה ניכרת בה.

מאין היתה לה חכמה נשגבה כזאת, עד שלא יכלו גדולים וחכמים כרבן גמליאל לעמוד בפניה? האם למדה תורה? ההשכילה בחכמה? הרי בלי תורה אי אפשר להגיע למדרגה נעלה שכזאת?

הדבר נורא למתבונן - עד היכן מגיע כוחו של שימוש תלמידי החכמים! כאשר מתחנכים בבית ת"ח, רואים את מהלך חייו, מתבוננים בדרכו ובהנהגתו, לומדים מחכמתו על כל צעד ושעל, אפשר להתגדל ולהתרום עד למדרגה שאין למעלה ממנה, עד שרבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא, אשר קיבל את תורתו מאביו הגדול, לא יכול היה להתיר את מה שאסרה השפחה, כי היא היתה מצויה בביתו תדיר ושימשה אותו, ושאבה אל תוך תוכה את מעשיו והליכות חייו של רבי זצ"ל.

הגע בעצמך עד כמה גדול כוחו של שימוש תלמידי חכמים!

ההשפעה של שימוש ת"ח - אפילו ברגע קט

בכדי להפיק תועלת, לעתים אין צורך לשמש את החכם זמן רב אלא בהתבוננות מועטת ניתן להשיג רבות.

הגאון רבי שניאור קוטלר זצ"ל סיפר: בחור מישיבת "רבי יעקב יוסף" הגיע לאביו הגר"א קוטלר זצ"ל להיבחן על מנת להתקבל לישיבה. מסיבות שונות לא נסתייע הדבר והוא לא למד אצל רבי אהרן זצ"ל.

כעבור שנים מאותה הפגישה, הוצעה לבחור משרה של רבנות בבית

קנין ט' א"ב "בשימוש חכמים" _____ קסג

כנסת ללא מחיצה ראויה בין גברים לנשים, הבחור סירב לקבל את ההצעה.
הוא אמר: הפגישה החד פעמית עם ראש הישיבה רבי אהרן זצ"ל היא זו
שמנעה ממני מלקבל את ההצעה!

קל וחומר - אלו שעמדו לפני תלמידי החכמים וראשי הישיבות והתבוננו
בדרכם והבחינו בכל מהלך חייהם באור שהאיר לפנייהם, כמה עוצמה יש
לכך על נפש האדם!

זהו כוחו של שימוש תלמידי חכמים!

מי שאינו משמש תלמידי חכמים - ע"ה בור וכותי!

עתה נביא מקורות מהם נלמד את גודל הפסדו של מי שלא זכה לשימש
תלמידי חכמים:

איתא בגמרא במסכת סוטה (דף כב.): "אתמר, קרא ושנה ולא שימש ת"ח -
רבי אליעזר אומר: הרי זה "עם הארץ" (פרש"י זצ"ל: שכיון שלא שימש
ת"ח ללמוד סברת הגמרא בטעמי המשנה - רשע הוא, שאין תורתו על
בורייה ואין ללמוד הימנו). רבי שמואל בר נחמני אומר: הרי זה "בור"
(פרש"י זצ"ל: גרוע מעם הארץ). רבי ינאי אומר: הרי זה "כותי" (פרש"י
זצ"ל: ואסור לאכול פיתו ויינו, דכיון שלא שימש חכמים - אינו מקפיד על
דברי חכמים לדעתם, ולא שנה אלא להראות עצמו כת"ח). רב אחא בר
יעקב אמר: הרי זה "מגוש" (פרש"י זצ"ל: מכשף האוחז את העינים וגונב
את הלבבות).

הרי לך מדברי הגמרא אילו "תוארים" העניקו חז"ל למי שלמרות שקרא
ושנה ויודע את התורה אך לא זכה לשימש תלמידי חכמים!

שימוש ת"ח - דוחה "מת מצוה"

במסכת כתובות (דף יז.): "ת"ר: מבטלים תלמוד תורה להוצאת המת".
והקשו שם התוספות (ד"ה מבטלים), וזת"ד: "וקשה, דבמסכת דרך ארץ (זוטא

קסד _____ תורה דיליה

פ"ה) - אמר רבי עקיבא: תחילת תשמישי לפני חכמים, פעם אחת הייתי מהלך בדרך, ומצאתי מת מצוה, ונטפלתי בו ד' מילין עד שהבאתיו לבית הקברות וקברתיו. וכשבאתי והרציתי דברי לפני ר"א ורבי יהושע, אמרו לי: על כל פסיעה ופסיעה שפסעת כאילו שפכת דם נקי". וקשה שהרי בדין עשה, כי מבטלים ת"ת להוצאת המת.

ותירצו התוספות בשם הר"ר יהודה מקורביל זצ"ל: רבי עקיבא ביטל עצמו משימוש ת"ח ולכן אמרו לו כן, ש"גדול שימושה יותר מלימודה", כי דוקא לימוד תורה מבטלים להוצאת המת, אבל שימוש תלמידי חכמים אין מבטלים!

ושם במסכת דרך ארץ ממשיך רבי עקיבא ואומר: "אמרתי להם, רבותי, למה, אם בשעה שנתכוונתי לזכות, נתחייבתי, בשעה שלא נתכוונתי לזכות, על אחת כמה וכמה. מאותה שעה לא זזתי מלשמש תלמידי חכמים".

מי שלא שימש ת"ח - חייב מיתה!

ועונשו של מי שאינו משמש תלמידי חכמים, איתא שם בדברי רבי עקיבא: "הוא היה אומר: די לא שימש תלמידי חכמים קטלא חייב!"

וכן מצאנו באבות דרבי נתן (פ"ב, יג): "דלא משמש חכימא קטלא חייב"! כיצד? מעשה באדם אחד מבית רמה שהיה נוהג בעצמו מידת חסידות, שלח אליו הלל הזקן תלמיד אחד - רבי יוחנן בן זכאי זצ"ל, לבדוקו. הלך ומצאו שנטל שמן ונתנו על גבי כירים ונטלו מעל הכירים ונתנו לתוך גריסין. אמר ליה מה אתה עושה? אמר ליה כהן גדול אני ותרומה בטהרה אני אוכל.

אמר ליה כירים זה טמא או טהור? אמר ליה: וכי יש לנו בתורה על כירים שטמא? והלא לא אמרה תורה אלא על תנור שטמא, שנאמר (ויקרא יא, לג) "כל אשר בתוכו יטמא", אמר ליה: כשם שאמרה תורה על תנור שטמא, כך אמרה תורה על כירים שטמא, שנאמר (שם לה) "תנור וכירים יותץ טמאים הן", אם כן היית נוהג לא אכלת תרומה טהורה מימך!"

קנין ט' א"ב "בשימוש חכמים" _____ קסה

הגר"ח שמואלביץ זצ"ל היה אומר, הלקח הנלמד מסיפור זה: מי שלומד ואינו משמש תלמידי חכמים, עלול לטעות אפילו בפסוק מפורש שכל תינוקות של בית רבן יודעים!

הגמרא במסכת ברכות (דף מ:ז) אומרת: "אפילו קרא ושנה ולא שימש תלמידי חכמים - הרי זה עם הארץ!" ומבואר שם, שגם אם למד ויודע את כל התורה כולה, אם אך לא שימש תלמידי חכמים אין לצרפו לברכת הזימון, ולעם הארץ יחשב.

וביאר הגר"ח שמואלביץ זצ"ל בשיחות מוסר: כל זה הוא מפני שאופן מסירת התורה מדור לדור הוא מפי הרב לתלמיד, כי אין אדם יכול ליטול התורה בעצמו, ורק על ידי רבותיו שקיבלו איש מפי איש עד משה רבינו ע"ה, זהו יסוד החיוב לשמש תלמידי חכמים.

הגרי"ז מבריסק זצ"ל היה אומר: אם תבוא אל היכלה של ישיבה ותמצא בין עמודיו בחור הבולט משכמו ומעלה, למדן אמיתי שכוחו בתורה גדול, דע כי אין זאת רק בשל כח ההתמדה והשקדנות שבהם התברך, כי אם בעיקר בשל היותו "מקבל" ו"תלמיד", ועל כן צמח והתגדל לתפארת.

שימוש ת"ח - הסיבה לידיעת התורה

עוד מצינו שהלל הזקן תבע את אנשי דורו בשל חסרון ידיעת התורה, ואמר שהדבר נגרם מפני שלא שימשו את גדולי הדור.

וכן איתא בגמרא במסכת פסחים (דף סו:): "ת"ר: הלכה זו (פירש רש"י זצ"ל - שפסח דוחה שבת) נתעלמה מבני בתירה. פעם אחד חל ארבעה עשר להיות בשבת, שכחו ולא ידעו אם פסח דוחה את השבת אם לאו, אמרו: כלום יש אדם שיודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו? אמרו להם: אדם אחד יש שעלה מבבל והלל הבבלי שמו, ששימש שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון, ויודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו. שלחו וקראו לו, אמרו לו: כלום אתה יודע אם פסח דוחה את השבת אם לאו? ענה להם, ומיד הושיבוהו בראש ומינוהו נשיא עליהם, והיה דורש כל היום כולו בהלכות פסח. התחיל מקנטרן בדברים, אמר להם: מי גרם לכם שאעלה

קסו _____ תורה דיליה

מבבל ואהיה נשיא עליכם? עצלות שהיתה בכם, שלא שימשתם שני גדולי הדור שמעיה ואבטליון!

מבואר מדברי הגמרא, מפני שמנעו עצמם בני בתירה מלשמש את גדולי הדור, גרם הדבר לכך שנתעלמה מהם ההלכה, ומאידך - הלל הזקן אשר שימש את שני גדולי הדור, התמנה עליהם לנשיא.

אם כן מבואר מכל האמור לעיל את גודל החשיבות שיש בענין זה להיות משמש תלמידי חכמים כי רק על ידו נוכל להשיג קנין בתורה.

